

9.12

CZWARTEK, GODZ. 19.00, SALA KAMERALNA

Muzyka i literatura

Lutosławski Quartet:

Roksana Kwaśnikowska – I skrzypce

Marcin Markowicz – II skrzypce

Artur Rozmysłowicz – altówka

Maciej Młodawski – wiolonczela

Program

Dmitrij Szostakowicz (1906–1975)

VII Kwartet smyczkowy fis-moll op. 108 [13']

I. *Allegretto*

II. *Lento*

III. *Allegro – Allegretto – Adagio*

Joseph Haydn (1732–1809)

Kwartet smyczkowy C-dur op. 20 nr 2 [25']

I. *Moderato*

II. *Adagio*

III. *Minuetto: Allegretto*

IV. *Fuga a quattro soggetti*

Leoš Janáček (1854–1928)

I Kwartet smyczkowy „Sonata kreutzerowska” [20']

I. *Adagio – Con moto*

II. *Con moto*

III. *Con moto – Vivo – Andante*

IV. *Con moto – (Adagio) – Più mosso*

Lutosławski Quartet, fot. Lukasz Bajchert

Kwartet smyczkowy rozwijał się głównie w okresie klasycyzmu, a szczególnie rolę w zakresie jego kształtowania odegrali klasycy wiedeńscy, w tym Joseph Haydn, uważany za ojca tego gatunku. Kilkadziesiąt utworów tego typu, które tworzył przez niemalże całe swoje życie, stanowi symboliczny fundament dla komponowanej w późniejszych latach muzyki kameralnej. Kwartety cieszyły się niesłabnącą popularnością w romantyzmie, znalazły się także w dorobku kompozytorów działających w XX wieku, w tym Leoša Janáčka oraz Dmitrija Szostakowicza. Podczas koncertu brzmienia ich dzieł przybliżą artyści cenionego Lutosławski Quartet.

Kwartet smyczkowy w twórczości Josepha Haydna zajmuje równie istotne miejsce co symfonia. W jego pierwszych kwartetach op. 1 i 3 widoczne są jeszcze znamiona epoki baroku. Złożone były one z pięciu dość krótkich części z dwukrotnym zastosowaniem menueta. Sposób prowadzenia melodii odznaczał się w szczególności wiodącą rolę pierwszych skrzypiec oraz towarzyszącymi jej na zasadzie akompaniamentu partiami pozostałych instrumentów. Zwrot stylistyczny i krystalizacja kwartetu klasycznego dokonuje się na przestrzeni zbioru sześciu kompozycji z op. 20. Ukończone w 1772 roku *Kwartety słoneczne*, których nazwa miała się wywodzić od karty tytułowej pierwszego wydania z widniejącym na niej szkicem wschodzącego słońca, stanowią istotny punkt zarówno w twórczości Haydna, jak i historii gatunku ogółem. Artysta stosuje w nich szereg zróżnicowanych technik kompozytorskich, operuje także licznymi kontrastami w zakresie dynamiki, harmonii czy faktury. Zdecydowanie większą autonomizację zyskują także poszczególne linie melodyczne prowadzone przez II skrzypce, altówkę oraz wiolonczelę. W tym kontekście adekwatnym wydaje się być popularne określenie kwartetu smyczkowego jako „rozmowy czworga inteligentnych rozmówców”, w której każdy głos ma niebagatelne znaczenie. Najjaśniejszym punktem tego typu dialogu w *Kwartecie smyczkowym C-dur* op. 20 nr 2 jest umieszczona w finale czterotematowa fuga wieńcząca całą kompozycję. Dzieło jest jednym z chętniej grywanych spośród całego zbioru, choć pozostałe są nie mniej zachwycające.

W twórczości Leoša Janáčka odnajdziemy tylko dwa kwartety smyczkowe, jednak są one na tyle bogate muzycznie i wyrazowo, że słusznie zapisały się na kartach historii. Powstały w ostatniej, szaleni twórczej, dekadzie życia artysty określanego mianem jednego z największych czeskich kompozytorów, razem z Bedřichem Smetaną i Antonínem Dvořakiem. Pierwszy z kwartetów o podtytuł „Sonata kreutzerowska”, ukończony został w 1923 roku, a impulsem do jego skomponowania była inspiracja nowelą autorstwa Lwa Tołstoja o tej samej nazwie, przedstawiającą przejmujące losy rosyjskiego małżeństwa Podnyszewów, których związek kończy się tragiczną śmiercią żony z rąk męża. Centralnym punktem opowieści jest moment wystąpienia kobiety w roli pianistki podczas wykonania monumentalnej *IX Sonaty skrzypcowej A-dur* op. 47 „Kreutzerowskiej” Ludwiga van

Beethovena. Widok żony grającej w duecie z niedawno poznany skrzykiem budzi w mężu zazdrość i prowadzi do przekonania o zdradzie. Nowela Tołstoj to jednak coś więcej niż prosta opowieść o zazdrości i zbrodni. To pogłębiona refleksja na temat panujących w kulturze europejskiej konwencjonalnych relacji małżeńskich opartych na wyniszczającej opresji. Kompozycja Janáčka stanowi więc coś w rodzaju kwartetu programowego, zawierającego dramatyczną treść pozamuzyczną, co w historii gatunku do dziś stanowi rzadkość. Dzieło przepełnione jest ekspresyjnymi dialogami instrumentów, a jej motoryczna faktura z ostrymi zwrotami rytmicznymi może przywołać na myśl twórczość kompozytora nieco młodszego od Janáčka – Dmitrija Szostakowicza, dla którego gatunek kwartetu smyczkowego stanowił rodzaj osobistego środka wyrazu.

VII *Kwartet smyczkowy fis-moll* op. 108 został skomponowany przez Szostakowicza w 1960 roku, a zadedykowany jest pamięci Niny Vassilyevny Varzar – pierwszej żony kompozytora, zmarłej w grudniu sześć lat wcześniej. Ich małżeństwo nie należało do łatwych, lecz mimo tego jej śmierć istotnie wpłynęła na pogorszenie się stanu psychicznego kompozytora. Nie bez znaczenia jest także molowa tonacja kwartetu, mająca symbolizować ból oraz cierpienie związane z żałobą. Dzieło składa się z trzech wykonywanych attacca części – *Allegretto*, *Lento* oraz *Allegro* – i jest jednym z najkrótszych kwartetów tego kompozytora. Jego premiera odbyła się w Sali koncertowej Leningrad Glinka w maju 1960 roku, a zaprezentowany został przez muzyków Beethoven Quartet. Miesiąc publicznego, oficjalnego wykonania dzieła także wydaje się nieprzypadkowy – na przestrzeni lat to właśnie maj był miesiącem najważniejszych wydarzeń z życia prywatnego Szostakowicza – należały do nich chociażby zaręczyny i ślub z Niną czy narodziny ich pierwszego dziecka – Galyi. Pierwsza część kompozycji jest dość skoczna i ma lekki charakter, druga jest lirycznie melancholijna, z kolei wieńczące ją trzecie ogniwo zawiera żwawe, zdecydowane motywy oraz kontrastujące z nimi fragmenty o medytacyjnym charakterze.

Marcelina Werner-Śliwowska

Projekt realizowany w ramach obchodów stulecia odzyskania
niepodległości oraz odbudowy polskiej państwowości

niepodległa

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

